

Согласовано
Советом
факультета осетинской филологии

(протокол от «23» октября 2020 г. № 2)

Утверждаю
Председатель приемной комиссии
ФГБОУ ВО «ОСГУ»

А.У.Огоев
2020 г.

ПРОГРАММА
творческих вступительных испытаний
при приеме на обучение по образовательным программам
высшего образования – программам бакалавриата, специалитета
в 2021 году по **ОСЕТИНСКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ**

Составители: Гацалова Л.Б., профессор
кафедры осетинского языка,
доктор филол. наук
Гутиева Э.Т., и.о. декана фа-
культета осетинской филологии

СОДЕРЖАНИЕ

I. Элементы содержания, проверяемые заданиями КИМ (письменной работой, экзаменационными билетами и др.)

Блок 1. Программа по осетинскому языку

Фонетика. Ныхасы мыртæ. Уæнг. Уæнгты хуызтæ ирон æвзаджы. Цавд. Ирон цавды хицæндзинæдтæ. Акцентон къордтæ. Нырыккон ирон литературон æвзаджы хъæлæсонты системæ. Нырыккон ирон литературон æвзаджы æмхъæлæсон мырты системæ.

Орфографи. Ирон æвзаджы орфографийы иумæйаг характеристика. Йæ принциптæ: фонетикон, морфологион, бадзырдон æмæ историон. Æрбайсгæ дзырдты растфыссынад.

Лексика æмæ фразеологи. Дзырд куыд æвзаджы сæйраг иуæг. Дзырды лексикон нысануæг. Иунысаниуæгон æмæ бирæнысаниуæгон дзырдтæ. Полисемийы хуызтæ. Лексикон синоними. Антонимты æмбарынад. Антонимты хуызтæ сæ логикон-семантикон æмæ структурон миниуджытæм гæсгæ. Омонимты хуызтæ. Фразеологизмы æмбарынад, йæ ахастытæ дзырд æмæ дзырдбастимæ. Фразеологион иуæджы нысаниуæджы арæст. Фразеологизмты дих алы миниуджытæм гæсгæ.

Морфемика. Морфемæты хуызтæ. Уидагон æмæ аффиксон морфемæтæ. Уидаг, йæ миниуджытæ, йæ сæйраг функцитæ; аффиксты хуызтæ.

Морфологи. Морфологи куыд дзырды тыххæй ахуырад. Номдар куыд нихасы хай. Йæ грамматикон категоритæ. Йæ дзырдарæст. Йæ лексикон-грамматикон хуызтæ. Нымæцы категори. Хауæны категори. Миногон куыд нихасы хай. Йæ сæйраг миниуджытæ, синтаксисон функцитæ, дзырдарæст. Миногоны баст номдаримæ. Нымæцонны нысаниуæг æмæ грамматикон миниуджытæ. Номивæг куыд нихасы хай, йæ хицæндзинад иннæ номон нихасы хæйттимæ абаргæйæ. Нымæцонты семантикон-грамматикон хуызтæ. Цыбыр номивджытæ. Мивдисæджы категоритæ. Хуымæтæг æмæ вазыгджын мивдисджытæ. Мивдисæджы здæхæнтæ. Мивдисæджы афонтæ. Мивдисæджы ифтындызæг. Инфинитивы дыууæ хуызы, сæ бынат мивдисæджы формæты 'хсæн. Миногоми куыд мивдисæджы æнæивгæ формæ. Йæ арæст. Фæрссагми куыд мивдисæджы æнæивгæ формæ, йæ арæст. Фæрсдзырд куыд нихасы хай. Йæ нысаниуæг, морфологион миниуджытæ, синтаксисон функцитæ. Йæ арæст æмæ йæ хуызтæ. Æххуысгæнæг дзырдты иумæйаг характеристика. Разæвæрдтæ ирон æвзаджы. Фæсæвæрдтæ, сæ равзæрд, сæ хуызтæ. Бæттæгтæ, сæ функцитæ, семантикон хуызтæ, сæ арæст. Хайыгтæ.

Синтаксис. Синтаксисы иуæгтæ. Дзырдбаст. Сæйраг æмæ дæлбар компоненттæ. Дзырдбасты формæ æмæ нысаниуæг. Дзырдбастыты хуызтæ сæйраг дзырды лексикон-морфологион миниуджытæм гæсгæ. Хъуыдыйад куыд предикативон иуæг. Хъуыдыйады миниуджытæ. Хъуыдыйады структурон арæсты тыххæй æмбарынад. Сæйраг æмæ фæрссаг уæнгтæ. Сæйрат æмæ зæгъинаджы æмахастытæ æмæ бастдинад. Зæгъинаджы хуызтæ. Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ. Иувæрсыг хъуыдыйад куыд хуымæтæг хъуыдыйады сæрмагонд хуыз. Хъуыдыйады æнæххæстдинады æмбарынад. Вазыгджын хъуыдыйады синтаксис. Вазыгджын хъуыдыйады æмбарынад, йæ хицæндзинад хуымæтæг хъуыдыйадаей. Вазыгджын хъуыдыйады классификацийы хуызтæ ирон синтаксисы. Бабæтгæ бастдинад вазыгджын хъуыдыйады. Бастдинады фæрæстæ бабæтгæвазыгджын хъуыдыйады; йæ структурон-семантикон хуызтæ. Искæй нихасы æмбарынад. Йæ функцитæ æмæ йæ равдисыны хуызтæ. Комкоммæ нихас. Фæрссаг нихас. Комкоммæ нихасæй фæрссаг нихас аразыны æгъдæуттæ.

Блок 2. Программа по осетинской литературе

Æгъуызаты Иуанейы хъæбатырон поэмæ «Алгъуызы кадаг». Кадаг æмæ ирон фольклоры бастдзинад.

Мамсыраты Темырболат (1845-1899) – фыццаг ирон профессионалон поэт. Йæ цард-вæндаг. 60-æм азты Туркмæ лидзæг адæмы хъысмæт. «Ирон зарджытæ» - ирон граждайнаг лирикайы сæрæвæрæн.

Хъаныхъуаты Инал (1851-1899) – фыссæг æмæ поэт. Хъаныхъуаты Иналы сфæлдыстады ахадындынаг ирон культурайы рæзты.

Хетæгкаты Къоста (1859-1906) – ирон литературæ æмæ литературон æвзаджы бындурæвæрæг. «Ирон фæндыр» (1899) – ирон литературайы историйы сæйраг цау. «Фатимæ» – сылгоймаджы трагикон хъысмæты уацау. «Ирон фæндыр» – ирон адæмы царды энциклопеди.

Къубалты Алыксандры (1871-1937) цардвæндаг, йæ культурон æмæ сфæлдыстадон куыст. Иунæджы хъысмæт кадаг «Æфхæрдты Хæсанæ»-йы. Кададжы фольклорон бындур.

Гæдиаты Секъайы (1855-1915) радзырдтæ æмæ таурæгътæ – ирон прозайы сæрæвæрæн. Секъайы прозайы бастдзинад адæмон сфæлдыстадимæ.

Гуырдызеты Бласкайы (1868-1905) комеди «Æдули» (1903).

Гæдиаты Цомахъ – ирон литературайы историк. Иæ революцион архайд. Цомахъ – публицист æмæ рухстауæг. Уацау «Фыдæлты намыс» (1930).

Малиты Геуæргийы цард æмæ сфæлдыстад. Чыныг «Ирæф» (1935) – сæрмагонд фæзынд ирон литературайы. Поэты лирика. Йæ сæйраг мотивтæ.

Барахъты Гинойы сфæлдыстады тематикæ. «Азджериты Куыцыкк» – æхсар æмæ намысы кадаг. Йæ сюжет. Патритизм æмæ национ идейæ.

Нигер – поэт æмæ æхсæнадон кусæг. Нигер (Дзанайты Иван) – педагог æмæ ахуыргонд. Йæ бынат ирон литературæ æмæ культурайы.

Беджызаты Чермены уацмыс «Мæсгуытæ дзурынц» – ирон литературайы ахъаззаг фæзынд.

Цæрукъаты Алыксандры сфæлдыстад. Поэты лирикайы идейон-аивадон мидис. Æрдзы темæ, райгуыраг бæстайы темæ, аивады темæ Алыксандры сфæлдыстады.

Джусойты Нафийы цард æмæ сфæлдыстад. Нафийы литературон æмæ зонадон куыст. Нафийы поэзийы сæйраг мотивтæ. Джусойты Нафийы прозæ. Роман «Фыдæлты туг» – фыццаг æцаг историон роман.

Ирон литературæ 70 – 80-æм азты.

Æгъуызарты Æхсарбеджы сфæлдыстад. Роман «Хурхæтæны» бындур – хъæуон царды ахсджиаг ивддзинадтæ.

Булкъаты Михалы сфæлдыстадон фæндаг. 70–80-æм азты Михалы сфæлдыстады ног фæлтæр. Ирон адæмы хъысмæтыл афæлгæст (Роман «Дæ фыдæлтæ рухсаг!...»).

Бестауты Гиуæргийы цард æмæ сфæлдыстад. Поэты удыхъæд æмæ йæ курдиаты æууæлтæ. Гиуæргийы поэзийы сæйраг мотивтæ. Райгуыраг бæстайы темæ.

Хостыхъоты Зинайы цард æмæ сфæлдыстадыл афæлгæст. Рæстдзинады, фыдыбæстайы хъысмæт историон æмæ тугкалæн хæстыты темæ. Хъæуон царды нывтæ, сабидугимæ фембæлд.

Ирон литературæ 90-æм – 2000-æм азты.

Малиты Васо – прозаик. Роман «Сурмейы хæдзар». Уацмысы аивадон стиль, йе 'взаг æмæ фæлгонц аразæн фæрæзтæ.

Хъодзаты Æхсар – нæ дуджы зынгæ ирон поэт æмæ рухстауæг. Поэт æмæ поэзийы темæ. Ирыстоны хъысмæт, ирон æвзаджы хъысмæт Æхсары лирикайы.

Джыккайты Шамил – фыссæг æмæ æхсæнадон архайæг, педагог æмæ филолог. Историон архайджытæ æмæ сæ хъысмæттæ поэтикон æвдыстæй. Æрдз æмæ уарзты темæ Шамилы сфæлдыстады. Трагеди «Хъодыгонд зæд».

Ходы Камал – поэт æмæ æхсæны кусæг. Камалы лирикон сфæлдыстад. Йæ сæйраг мотивтæ: адаймаджы хъысмæт.

II. Список рекомендуемой литературы

а) основная литература:

1. Гæздæрты А. Х. Дзапарты З. Г. Ирон литературæ Хрестомати. 7 кълас.
2. Гæздæрты А. Х. Ирон литературæ Хрестомати. 5 кълас.
3. Джусойты Н. Г. Ирон литературæ Хрестомати. 11 кълас.
4. Джусойты Н. Г. Ирон литературæ Хрестомати. 9 кълас.
5. Джусойты Н. Г. Ирон литературæ. Ахуыргæнæн чиныг, 10 кълас.
6. Джусойты Н. Г. Ирон литературæ. Ахуыргæнæн чиныг, 11 кълас.
7. Джыккайты Ш. Ф. Ирон литературæ Хрестомати. 8 кълас.
8. Дзасохты Ф. К. Ирон æвзаг. Ахуыргæнæн чиныг, 8 кълас.
9. Дзасохты Ф. К. Ирон литературæ Хрестомати. 6 кълас.
10. Дзасохты Ф. К. Ирон литературæ Хрестомати. 9 кълас.
11. Дзасохты Ф. К. Ирон литературæ. Ахуыргæнæн чиныг, 9 кълас.
12. Дзодзыккаты З. Б. Пухаты Л. Р. Ирон æвзаг. Ахуыргæнæн чиныг, 5 кълас.
13. Колыты И. Н. Ирон æвзаг. Ахуыргæнæн чиныг, 7 кълас.
14. Куыдзойты А.Ф. Ирон æвзаг. Ахуыргæнæн чиныг, 11 кълас.
15. Пухаты Л. Р. Ирон æвзаг. Ахуыргæнæн чиныг, 9 кълас.
16. Хъантемыраты Р. С. Ирон литературæ Хрестомати. 10 кълас.
17. Цопанты Р. Г. Ирон æвзаг. Ахуыргæнæн чиныг, 10 кълас.

б) дополнительная литература

1. Абаев В.И. Грамматический очерк осетинского языка. – Орджоникидзе, 1959.
2. Ардасенов Х. Осетинская литература 30-х годов. Проза. Поэзия. Драматургия. Чиныджы: Очерк истории осетинской советской литературы. - Орджоникидзе, 1967.
3. Ардасенты Хадзы-Батыр. Очерк развития осетинской литературы: монография. - Орджоникидзе: Ир, 1959.
4. Багаев Н.К. Современный осетинский язык. Т. 1. – Орджоникидзе, 1965.
5. Багаев Н.К. Современный осетинский язык. Т. 2. – Орджоникидзе, 1982.
6. Газдарова А.Х. История и современность в художественной интерпретации Нафи Джусойты. - Владикавказ, 2002.
7. Гафез. Цомахъ – стыр поэт, революцийы фæдисон. Чиныджы: Критикон уацты æмбырдгонд. II хай. – Дзæуджыхъæу: Ир, 1994. Гобозов В.И. Поэтическое мастерство Сека Гадиева: монография. - Цхинвал, 201
8. Грамматика осетинского языка /под ред. Г.С.Ахвледиани. Т. 2, изд. СОНИИ. Орджоникидзе, 1968.
9. Грамматика осетинского языка /под ред. Г.С.Ахвледиани. Т.1. Орджоникидзе, 1965.
10. Гуыриаты Т. Коцойты Арсен уыд реалистон портреты дзэсны. Чиныджы: Критикон уацты æмбырдгонд. II хай. - Дзæуджыхъæу: Ир.
11. Гуыриаты Т., Гæбæраты Н., Исаты М. Нырыккон ирон æвзаджы лексикологи . Дзæуджыхъæу: Ир, 1989.
12. Джусойты К.Г, Дзодзыккаты З.Б., Цопанты Р.Г. Нырыккон ирон æвзаг. – Дзæуджыхъæу, 2010.
13. Дзицойты Ю.А. Вопросы осетинской филологии. Т.1. Цхинвал: Республика, 2017.
14. Джусойты Нафи. Ирон прозæйы фæндаг: таурæгъæй - романмæ: монографи. -

- Цхинвал: Ирыстон, 2010.
15. Джыккайты Ш. Ирон айв дзырды зæрингуырды. Чынджы: Коцойты Арсен. Уацмыстæ. - Дзæуджыхъæу: Ир, 1991.
  16. Джыккайты Ш. Критикон уацты æмбырдгонд. II хай. - Дзæуджыхъæу: Ир, 1994.
  17. Джыккайты Шамил. Ирон литературæйы истори. Дзæуджыхъæу. «Ир», 2002.
  18. Дзодзикова З.Б. Современный осетинский язык: (фонетика, лексика и фразеология, словообразование). – Владикавказ, 2017 // https://www.elibrary.ru/download/elibrary_32313139_59325539.pdf.
  19. Калоев Г.З., Ардасенов Х.Н., Гиреев Д.А. Писатели Северной Осетии. Библиографический справочник. - Владикавказ, Ир, 1992.
  20. Камболов Т.Т. Очерк истории осетинского языка. – Владикавказ, Ир, 2006.
  21. Кокайты Л. Х. Ирон æвзаг. Ахуыргæнæн чыныг, 6 кълас.
  22. Мамиаты Изетæ. Дзырддзæуæны: автор æмæ хъайтары æмдзæдис: монографи. - Дзæуджыхъæу: Ир, 2008. - 367 с.
  23. Суменова З.Н. Инал Кануков. Жизнь и творчество. Орджоникидзе: Ир, 1972.
  24. Таказов Ф.М. Грамматический очерк осетинского (дигорского) языка. – Владикавказ: Изд-во СОГУ, 2009.
  25. Техов Т. Нравственно-этические проблемы в поэзии Александра Царукаева. - Владикавказ, 2007.
  26. Хадарцева А.А. История осетинской драмы. Орджоникидзе: Ир, 1985.
  27. Цопанова Р.Г., Колиева И.Н. Нырыккон ирон æвзаг: Дзырдбаст æмæ хуымæтæг хъуыдыйады синтаксис: Ахуыргæнæн чыныг уæлдæр скъолаты студенттæн / Владикавказ, 2017. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=29518534>.
  28. Цопанти Р.Г. Ирон æвзаджы стилистикæ. Владикавказ, изд-во СОИГСИ, 2011.

III. Критерии оценки, включая

Вступительное испытание по осетинскому языку и литературе проходит в письменной форме.

Задание содержит три части, две из которых выявляют уровень орфографической и пунктуационной грамотности абитуриента, а также знание теории осетинского языка в пределах приведенной ниже программы, третья часть требует написания эссе по указанной теме и призвана определять теоретико-историко-литературные знания, аналитические, интерпретационные и творческие умения абитуриента.

Часть I. Вставить пропущенные буквы, расставить знаки препинания.

Максимальная оценка - 20 баллов.

Часть II. Выполнить предлагаемые лексико-грамматические задания

Максимальная оценка - 30 баллов.

III. Написать эссе по одной из предложенных тем. Объем – не менее 200 слов.

Максимальная оценка - 50 баллов, из них за:

- степень раскрытия темы – 10 баллов;
- достаточность и убедительность аргументации – 8 баллов;
- логичность изложения – 8 баллов;
- четкость, продуманность композиции текста – 8 баллов;
- самостоятельность мышления, выражение авторской позиции – 5 баллов;
- стилистическую органичность текста – 5 баллов
- соблюдение грамматических норм - 6.

Итого: 100 баллов.

IV. Демонстрационный вариант.

Образец экзаменационного билета

I. Ныффыссут цухгонд дамгъæтæ. Сæвæрут хъæугæ æрхæцæн нысæнттæ.

Уыцы фыд заманы Уæлладжыры сæвзæрди Ос-Бæгъатыр, ногæй ирон паддзахад чи сарæ...та. Ос-Бæгъатыр йе 'фсымæртимæ Гуырдыс...оны сырæзыди æмæ Гуырдызы ахуырдынадæй фæхайджын. Æвæ...æгæн, сæ фыд, тæтæрæй йæ сæр хæсгæйæ, алы...ди Уæлладжырай Гуырдыстонмæ æд бинонтæ.

Ос-Бæгъатыр сфæн... кодта ирон адæмы се знагтыл сыстын кæнын, цæмæй уыдон къухæй фервæзын кæной сæхи æмæ æдæрс...æ бархийæ цæрой. Уый ты...æй та иры æмзæрдийон скæнын хъуыди, цæмæй сæ кæрæдзийæ бацæуа ныфс æмæ æдæрс...æ ралæууой йемæ хъазуаты тохмæ. Фæлæ знаджы цæстæй кæрæдзимæ кæсгæйæ, ир кæрæдзи сæфтой, нал æмбæр...той, цæй фæрцы æмæ куыд сæ...ынц знагтæ иры тых, æмæ сын уый бамбарын кæнын хъуыди.

II. Сæххæст кæнут хæслæвæрд.

1. Дзырд «**фервæзын**»-ы йе 'мхæлæсонтæ сты:
А. зылангон В. æзылангон С. дыууæ хуызы дæр
2. Ацы дзырдтæй иууæнгон кæцы у?
А. нал В. ногæй С. бинонтæ
3. Дзырд «**кæсгæйæ**» ныхасы хæйттæм гæсгæ у:
А. номдар В. миногми С. миногон
4. Дзырд «**æдæрсгæ**» ныхасы хæйттæм гæсгæ у:
А. номивæг В. нымæцон С. фæрсдзырд
5. Ацы дзырдтæй суинаг афоны мивдисæг кæцы у?
А. сæвзæры В. сæвзæрди С. сæвзæрдзæн
6. Дзырд «**ахуырдынадæй**» цавæр хауæны æвæрд у?
А. гуырынон В. архайдон С. цæдисон
7. Цымæй хицæн кæнынц кæрæдзийæ æлвасæн номивджытæ «**сæ**» æмæ «**се**»?
А. хауæнтæй В. нымæцæй С. мыттагæй
8. Дзырд «**æмзæрдион**»-æн йæ уидаг у:
А. æм- В. -зæрд- С. -ион
9. Номдар «**паддзахад**» дзырды скондмæ гæсгæ у:
А. хуымæтæг В. вазыгджын
10. Номдар «**зныгтыл**» цавæр хауæны æвæрд у:
А. гуырынон В. архайдон С. æддагбынатон
11. Рафыссут текстæй сæрмагонд нæмттæ.
12. Рафыссут æртæ мивдисæджы ивгъуыд афоны.
13. Дзырд «**бархийæ**» ацы текстæй нысан кæны:
А. æгуыстæй В. сæрибарæй С. æнæсайдай
14. Бацамонут сæйраг дзырд дзырдбасты «**знаджы цæстæй**»:
А. знаджы В. цæстæй С. æмхуызон уæнгтæ сты
15. Бацамонут раст дзуапп: «**бацæуа ныфс**» у:
А. æнгом дзырдбаст (фразеологизм)
В. уæгъдибар дзырдбаст
С. дзырдбаст нæу

III. Ныффыссут эссе: «Мадалон æвзагæй мады ад цæуы»